

ePOOKI

OULUN AMMATTIKORKEAKOULUN TUTKIMUS- JA KEHITYSTYÖN JULKAISUT ISSN 1798-2022

ePooki 13/2020

Vapaus olla minä – Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen seksuaalikasvatuksessa

Harju Annika, Lehtinen Tarleena, Honkanen Hilikka

30.3.2020 ::

Sukupuoli on moninainen ilmiö ja se rakentuu erilaisista fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista. Kuitenkin yhteiskunnassamme on edelleen vallalla käsitys, että sukupuolia on kaksi: nainen ja mies. Sukupuolirooleista keskustellaan edelleen suhteellisen vähän osana koulun seksuaalikasvatusta. Nuoret ovat kuitenkin tietoisia erilaisista sukupuolista, mutta saavat tietonsa usein mediasta, internetistä ja kaveripiiristä, missä tieto ei ole aina laadukkainta.

Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus

Seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus ovat aiheina melko arkoja ja vähän puhuttuja. Tasa-arvoisuuteen liittyvät asiat ovat viime vuonna olleet pinnalla muun muassa keväällä 2017 voimaan tulleen tasa-arvoisen avioliittolain sekä katukuvassa syksyllä 2018 julisteina näkyneiden Syrjinnästä vapaa alue -kampanjan muodossa. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) aloitti helmikuussa 2019 Sukupuolella väliä? -hankkeen, jonka tarkoitus on vahvistaa sukupuolten tasa-arvoista edustusta mediassa, politiikassa ja johtajuudessa. Hankkeen tarkoitus on myös lisätä tietoisuutta sukupuolen moninaisuudesta [1].

Yleinen yhteiskunnan ja populaarikulttuurin osaltaan vahvistama oletus, että sukupuolia on kaksi: nainen ja mies. Sukupuolten kirjo on kuitenkin paljon laajempi. Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa, että sukupuoli on moniulotteinen jatkumo ja ihminen voi kokea olevansa muutakin kuin mies- tai nainen [2]. Sukupuoliroolit vaikuttavat yhteiskunnan rakenteisiin ja asenteet sukupuolirooleista vaihtelevat eri puolilla maailmaa [3]. Suomessa ja muissakin länsimaissa sukupuolenkorjaushoitoihin hakeutuvien määrä on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Ennen sukupuolenkorjaushoitojen aloittamista henkilön on hakeuduttava tutkimuksiin. Suomessa sukupuoli-identiteetin tutkimuksia tehdään Tampereen ja Helsingin yliopistosairaaloissa [4]. ”Vuosina 2003–2007 tutkimusjaksolle hakeutui vuosittain noin 20 täysi-ikäistä potilasta, mutta sen jälkeen lukumäärä on ollut nousussa. Viime vuosina uusien potilaiden läheteitä on tullut 200–300. Vuonna 2018 läheteitä oli jo 400.” [5]

Sukupuoli voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Fyysinen sukupuoli tarkoittaa henkilön anatomista ja biologista sukupuolta. Psyykinen sukupuoli tarkoittaa henkilön subjektiivista käsitystä sukupuolestaan ja sosiaalinen sukupuoli puolestaan on kulttuuri-, aika- ja tilannesidonnainen sukupuolen ulottuvuus [6]. Sukupuoli on yksilöllinen ja moniulotteinen ominaisuus [7]. Sukupuoli-identiteetin kuvailussa käytetyt termit ovat aikasidonnaisia ja yksilöllisesti määriteltävissä. Yleensä omasta sukupuolesta käytetään nimitystä mies, nainen, muunsukupuolinen tai jotain toista omaa sukupuoli-identiteettiä vastaavaa nimeä. Sukupuoli-identiteetti ei välttämättä aina vastaa henkilön tai ympäristön näkemää kehoa, jolloin sitä on mahdollista korjata hormonihoidoilla tai kirurgisesti [6].

Oikeus omaan seksuaalisuuteen ja sukupuoleen

Sukupuoli ja seksuaalisuus nivoutuvat tiiviisti toisiinsa ja liitämme niihin kuuluviksi kaiken sen, mitä olemme elämämme aikana oppineet niihin liittämään joko tietoisesti tai tiedostamattomasti. Nuoren seksuaalisuus rakentuu vaiheittain paitsi ymmärryksen myös tunteiden ja biologisen kehityksen myötä. Nuoren seksuaalisuus ei siis ole valmis ja selkeä kokonaisuus, jonka hän suoraan murrosiän kynnyksellä tiedostaisi ja kykenisi toimimaan sen mukaisesti ilman itsensä tutkiskelua. Seksuaalisuus muotoutuu jokaiselle omanlaisekseen nuoren oman ymmärryksen, aikaisempien kokemusten ja ympäristön vaikutusten perusteella [8]. Usein saatetaan ajatella, että seksuaalikasvatus tulisi kohdistaa vain tiettyyn oppiaineeseen tai tietylle ikäryhmälle. Aihe tulisi kuitenkin nostaa esille aina, kun koulussa puhutaan esimerkiksi perherakenteista tai ihastumisesta ja sen yhteydessä korostaa, että suhteita voi olla myös muunkinlaisia kuin heteronormatiivisia [9].

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä sukupuoli-identiteetin, sukupuolen ilmaisun tai kehollisten piirteiden vuoksi. Syrjintää tulee ennaltaehkäistä muun muassa oppilaitoksissa ja työpaikoilla [10]. Sukupuolirooleista keskustelu ja niiden tiedostaminen ehkäisevät syrjimistä ja kiusaamista sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Keskustelu onkin tärkeää. Sillä tarkoitetaan toiseen huomioon ottamista ja hyväksymistä yhteisöissä, kuten koulussa, kotona ja työpaikalla.

KUVA: Andrii Yalanskyi/Shutterstock.com

Sukupuolen moninaisuuden huomiointi seksuaalikasvatuksessa

Seksuaalikasvatus on olennainen osa terveydenhoitaja- ja kättilötyötä. Seksuaalisuuden moninaisuuteen perehtyminen on hyödyllistä ja välttämätöntä, jotta jokainen ihminen voi kokea saavansa yksilöllistä hoitoa ja tietoa myönteisessä ilmapiirissä. Seksuaalikasvatuksella on merkittävä rooli nuoren seksuaali-identiteetin muodostumisessa ja sen lähtökohtana tulee olla nuorten tarpeisiin vastaaminen. Seksuaalikasvatuksessa käytävän keskustelun myötä nuorten pelkoja ja väärää uskomuksia voidaan korjata sekä kumota [11].

Seksuaalisuus ja sukupuoli ovat yksityisiä ja herkkiä asioita, mutta niistä ei pidä tehdä tabua. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret kuitenkin kokevat, että koulussa olevat aikuiset, jotka osaltaan vastaavat nuorten seksuaalikasvatuksesta, välttävät puhumasta seksuaalisuudesta ja sen moninaisuudesta. Tämä luo vaikenemisen kulttuuria. Tarvetta seksuaaliopetuksen uudistamiselle olisi, mutta

sukupuoliroolien tiedostaminen ja haastaminen ovat kuitenkin ilmeisen vähän esillä koulun seksuaalikasvatuksessa [12]. Seksuaalikasvatus on siis usein vaarakeskeistä keskittyen kondomin käyttöön ja tartuntariskeihin, mikä tekee kasvatuksesta täten hetero- ja lisääntymiskeskeistä [8]. Nuoret suhtautuvat kuitenkin seksuaalisuuden moninaisuuteen pääosin neutraalisti ja positiivisesti [13].

Nuoren tullessa esimerkiksi terveydenhoitajan vastaanotolle kertomaan kokevansa sukupuolensa vääräksi, olisi tärkeää kysyä ja selvittää perusteellisesti nuoren psyykinen ja sosiaalinen terveydentila. Ajatus sukupuolenkorjausleikkauksesta voi joissain tilanteissa johtua myös elämässä aiemmin tapahtuneista traumoista [4]. Jokaisella ihmisellä tulee olla oikeus omaan identiteettiin ja kokemukseen tullakseen hyväksytyksi juuri omana itsenään. Sukupuolen moninaisuuden ymmärtäminen vaatii terveydenhuollon ammattilaiselta perehtymistä aiheeseen sekä moniammatillista yhteistyötä, jotta esimerkiksi sukupuoli-identiteettiään pohtiva nuori saa kaiken tarvitsemansa avun ja tuen.

KUVA: Delpixel/Shutterstock.com

Artikkeli perustuu opinnäytetyöhön:

Harju, A. & Lehtinen, T. 2018. Sukupuoli-identiteetti -opetustuokio Opetustapahtuma 8.-luokkalaisille sukupuolen moninaisuudesta. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018112518072>

Lähteet

1. [△]Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Sukupuolella väliä? Sukupuolten tasa-arvoisen edustuksen vahvistaminen mediassa, politiikassa ja johtajuudessa. Hanke. Hakupäivä 2.2.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet...>
2. [△]Hallamaa, J. & Halila, R. 2016. Intersukupuolisten lasten hoito. Kannanotto 22.3. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Hakupäivä 6.1.2020. http://etene.fi/documents/1429646/2056382/KANNANOTTO_intersukupuolisuus_pdf.pdf...
3. [△]André, S. 2010. Support of gender role equality: variation and similarities between countries and the gender gap.
4. ^{^ab}Stolzmann, J. & Takala, H. 2019. Mieheksi ja takaisin. Yle 8.12. Hakupäivä 4.1.2020. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/12/08...>

5. [△]MOT. 2019. En haluaisi olla tyttö. Yle Areena 9.12. Hakupäivä 21.1.2020.
<https://areena.yle.fi/1-4530606>
6. ^{^ ab}Tanhua, I., Mustakallio, S., Karvinen, M., Huuska, M. & Aaltonen, M. 2015. Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille ja työpaikoille ja viranomaisille. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:22. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. Hakupäivä 14.2.2020.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3583-9>
7. [△]Seta. 2017. Sukupuoli-identiteettien kirjon kunnioittaminen ei ole keneltäkään pois. Blogi 31.3. Hakupäivä 6.1.2020.
<http://seta.fi/sukupuoli/>
8. ^{^ ab}Lehtonen, J. 2003. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 31. Helsingin yliopisto, Yliopistopaino. Hakupäivä 6.1.2020.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23431/seksuaal.pdf?sequence=2>
9. [△]Karvinen M. 2016. Opitaan yhdessä! Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus. Opas opettajille. Seta. Hakupäivä 14.2.2020.
https://www.dropbox.com/s/iffkzu8f0ft73wx/Opas_kouluille_2016_NETTI.pdf?dl=0
10. [△]Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325. Hakupäivä 6.1.2020.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>
11. [△]Nummelin, R. 2000. Seksuaalikasvatusmateriaalit – pääkaupunkilaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Hakupäivä 6.1.2020.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67057/951-44-4949-5.pdf?sequence=1>
12. [△]Lehtonen, J. 2012. Opettajien käsityksiä seksuaalisuuden kirjosta. Nuorisotutkimus 2, 21–32. Hakupäivä 6.1.2020.
<http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2012/2/opettaji.pdf>
13. [△]Kuusela, M. 2016. Koulu ja seksuaalikasvatus sateenkaaren väreissä. Jyväskylän yliopisto. Opinnäytetyö. Hakupäivä 6.1.2020.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201602261711>

Metatiedot

Nimeke: Vapaus olla minä – Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen seksuaalikasvatuksessa

Tekijä: Harju Annika; Lehtinen Tarleena; Honkanen Hilikka

Aihe, asiasanat: seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, sukupuolen moninaisuus, sukupuoli-identiteetti, yläkoululaiset

Tiivistelmä: Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus on vähän esillä koulujen seksuaalikasvatuksessa, joka on heteronormatiivista ja lisääntymiskeskeistä. Sosiaalinen media ja globaali verkkoviestintä muokkaavat jatkuvasti lapsen ja nuoren arvomaailmaa. Siksi on tärkeää, että perusopetuksen kautta oppilaat oppivat tiedostamaan ympäröiviä arvoja sekä ajattelemaan kriittisesti.

Sukupuoleen liittyvät olettamukset eivät liity vain ulkoihin ominaisuuksiin, kuten lihaksikkaaseen mieskuvaan ja siroon naiskuvaan, vaan roolit vaikuttavat yhteiskunnan rakenteisiin. Näkemykset sukupuolirooleista vaihtelevat eri puolella maailmaa ja ne näkyvät arkielämässä politiikassa, koulutuksessa, työpaikoissa, perhe-elämässä sekä perheen perustamisessa. Opetushenkilöiden sekä hoitoalan ammattilaisten tulisi huomioida sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus työssään, mikä osaltaan voi ehkäistä syrjintää.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2020-03-30

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202003067466>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: CC BY-NC-ND 4.0

Näin viittaat tähän julkaisuun

Harju, A., Lehtinen, T. & Honkanen, H. 2020. Vapaus olla minä – Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen seksuaalikasvatuksessa. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 13. Hakupäivä xx.xx.xxxx. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202003067466>.